

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з курсу
«СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ»

Розділ 1. Культура, суспільство, влада

Тема 1. Соціологічне бачення зв'язку культури та суспільства. Культура та Влада

Семинар 1. Вступний. Специфіка соціологічного знання про культуру

Самостійна підготовка до заняття

Ви вже багато знаєте про культуру та соціологічний погляд на неї, й на цьому семінарі ми маємо акумулювати ці знання й окреслити принципи для даного курсу визначення. Для цього:

- згадайте, що ви знаєте про культуру з інших курсів університетської програми та повсякденного життя;
- прочитайте тексти Л. Іоніна та П. Сорокіна з і списку обов'язкової літератури. Підготуйте відповідь на питання для обговорення. Відповіді запишіть, щоб використати під час обговорення в аудиторії;
- перегляньте наступні визначення культури. Якими є точки зору, з яких автори бачать це явище? Що спільного та відмінного в цих визначеннях? Що незрозуміло? З чим ви не погоджуєтесь? Відповіді запишіть.

«Культура – це те, що відрізняє людину від тварин, культура – це характеристика людського суспільства. ... культура не успадковується біологічно, але передбачає навчання ... культура напряму пов'язана з ідеями, що існують та передаються в символічній формі (за допомогою мови)» (Л. Іонін).

«Культура – ... сукупність значень, цінностей і норм, якими володіють особи, які взаємодіють, та сукупність носіїв, які об'єктивують, соціалізують та розкривають ці значення» (П. Сорокін).

«Культура – це сукупність генералізованих настанов комунікації та інтерпретації» (К. Гірц)

- *«[Культура – це] поле творчості та комунікації, виробництва та читання знаків, неперервних і ніколи не повторюваних процесів їх перетворення, самовизначення й трансцендування. Культура – це поле, де всі ми й автори й актори» (З. Бауман).*

Питання до обговорення на семінарі

1. Що таке «культура»?
2. Які науки вивчають культуру? В чому їх відмінності?
3. Які діяльності, окрім науки, безпосередньо пов'язані з культурою?
4. Базові визначення поняття культури для подальшої роботи за курсом (Іонін, Сорокін, Гірц, Бауман).

Лекція 1. Соціологічне бачення зв'язку культури та суспільства. Культура та влада.

1. Соціологічне розуміння зв'язків людини, суспільства та культури.
2. Онтологія сучасного суспільства: принципова нецілісність та множинність.
3. Феномен влади, прями й дискурсивні влади.
4. Поняття культурних механізмів влади.

Семінар 2. Тренінг критичного читання

Знання наукових текстів, що є загально визнаним елементом професійної компетенції соціолога, можна представити у двох аспектах. Першим є позитивне знання змісту тексту, його структури, положень, понять, які використовуються та вводяться в ньому, логіки аргументації тощо. Таке знання тексту асоціюється з ерудицією. Другим аспектом є критичне засвоєння тексту, спрямоване на визначення умов та обмежень використання понять та положень тексту в поясненні, інтерпретації чи аналізі процесів суспільного життя. За аналогією з критичним описом дискурсу за М. Фуко, критичне освоєння тексту спрямоване на вивчення обмежень, які створили цей текст, та кордонів зони релевантності його висновків. Критика проблематизує положення тексту, запропоноване в ньому бачення, оприявнює владні стосунки, які він легітимує. Критичне ставлення до тексту підважує цілісність запропонованого в ньому бачення та знаходить її зворотній бік, виворіт, витрати. Такий критичний аналіз є необхідним з огляду на плінність і динамічність сучасного суспільства та відмінність перспективи створення певного тексту та використання його понять і положень для аналізу.

За допомогою цієї інформації сформулюйте для себе, чим є цей текст в трьох зазначених вище вимірах.

Зверніть увагу на тип та характер аргументації, яку пропонують автори. Спробуйте знайти кордони їх власної критичної налаштованості. Що залишається поза їх аналізом, є невідрефлексованою очевидністю їх погляду? Запропонуйте схему використання положень цього тексту в дослідженнях реальних соціальних процесів.

Самостійна підготовка до заняття

Аналізу буде підданий уривок «Суспільство як об'єктивна реальність» з книги П. Бергера та Т. Лукмана «Соціальне конструювання реальності».

Прочитайте текст. Поділіть його на частини й дайте кожній назву відповідно до її теми. Зверніть увагу на основне положення кожної з частин, його формулювання та аргументи, які наводять автори.

Скориставшись додатковою інформацією, яку ви самостійно зможете знайти, спробуйте відтворити умови написання цього тексту: теоретико-методологічні, соціально-історичні, індивідуально-біографічні.

Семінар 3. Дискусія та доповіді з Лекції 1. Соціологічне бачення зв'язків культури та суспільства. Культура та влада.

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 1. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та випишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції, та випишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх й скористайтеся записами під час виступу у дискусії.

Питання дискусії

1. Які різні способи розуміння зв'язку людини, суспільства та культури є в соціології та чим зумовлені їх різниці?
2. Чим постструктуралістське бачення суспільства відрізняється від функціоналістського? В чому переваги постструктуралістського підходу?
3. Чому саме феномен влади опиняється в центрі уваги дослідження зв'язку суспільства та культури в наш час?

Література для підготовки до дискусії

1. Соболевська М. Онтологічні та гносеологічні засади постструктуралістської соціальної теорії. *Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії в сучасній соціології: навчальний посібник*. Київ : Дух і літера, 2010. С. 92–97.
2. Гендеровані влади: про теорію дискурсивних влад. *Гендер для медій : підручник* / за ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013. С.29–40.

Готуючи **доповідь** для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його. Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи тексту, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Література для підготовки доповідей

1. Культурна соціологія: в пошуках смислів соціального життя // Смилова морфологія соціуму / за ред. Н. Костенко. Київ : ІС НАНУ, 2012. С. 59-88.
2. Влада // Енциклопедія постмодернізму : пер. з англ. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. С. 72–74.
3. Після неофункціоналізму: культурний поворот в соціології // Соболевська М. Неофункціоналістські та постструктуралістські теорії у сучасній соціології. Київ : Дух і літера, 2010. С.53-61.
4. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. Розділ 4 (Антидіалогова та діалогова теорії) / пер. з англ. Київ : ЮНІВЕРС, 2003. С.107–164.

Тема 2. Складові культури в процесі відтворення нерівностей та влади

Лекція 2. Символ у відтворенні нерівностей та влади

1. Символ як елемент культури.
2. Символічний простір, символічний капітал, символічна влада.
3. Символ в процесах номінації, класифікації, кодифікації.

Семінар 4. Обговорення першоджерела з теми 2

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте текст роботи П. Бурдьо «Соціальний простір та символічна влада».

Поділіть текст на частини відповідно до питань, що в них розглянуто. Назвіть та запишіть ці питання. В кожній з частин виділіть головне положення (тезу) автора та аргументи, за допомогою яких ця теза доводиться.

Зверніть увагу на тези: які основні поняття використовує автор? Випишіть визначення основних понять, що знаходяться в різних частинах тексту, сформулюйте якомога повніші визначення.

Зверніть увагу, на що спирається автор в аргументах: теоретичні побудови, емпіричні підтвердження, приклади з життя, повсякденний досвід, здоровий глузд, інше. Чи всі приклади, що наводить П. Бурдьо, для вас очевидні і чому? Запропонуйте свої приклади.

Повертаючись до цілого тексту, подумайте, з якими вже знайомими вам роботами соціологів цю доповідь П. Бурдьо можна порівняти, співставити або протиставити? Приводами співставлення може бути тема, методологічна орієнтація, жанр, особливості побудови тексту, час його написання, характер аргументів та прикладів. Запишіть основні положення цього порівняння, підкріпіть їх цитатами з обох текстів.

Подумайте, що нового ви дізналися з доповіді П. Бурдьо? Що авторські аргументи додали до вашого розуміння світу? Які ідеї та положення автора ви будете використовувати в професійній роботі та повсякденному житті?

Семінар 5. Дискусія та доповіді з Лекції 2. Символ у відтворенні нерівностей та влади

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 2. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та выпишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції, та выпишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх й скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Чи є символ соціологічним поняттям? Чи має бути й чому?
2. Чи є символ нейтральним щодо владних стосунків в суспільстві?
3. Чим є номінації та класифікації: актом пізнання або актом влади?

Література для підготовки до дискусії

1. Бурлачук В. Способи артикуляції влади, або символ у системі владних відносин. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003, №3. С. 20–31.

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його. Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи тексту, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Література для підготовки доповідей

1. Ю. Сорока Значення символу «українець/українка» в уявленнях українського студентства: між етнічною та громадянською інтерпретаціями. *Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 80–97.
2. Рябчук А. Криміналізація бездомності на пострадянських теренах. *Спільне: журнал соціальної критики*. 2010. №1. С.45–56.
3. Малес Л. Соціосеміотична ідентифікація культур. *Вивчаючи тексти культури: соціокультурний аналіз як пізнавальна стратегія соціології*. Київ : КІС, 2011. С. 122-151.
4. Стаючи жінкою: обряд «комори» та символіка дівочої цноти // Ігнатенко І. Жіноче тіло у традиційній культурі українців. Київ : Дуліби, 2013. С. 97–121.

Лекція 3. Ритуал у відтворенні нерівностей та влади

1. Соціологічне визначення ритуалу.
2. Ритуал і цінності, соціальні інститути та пам'ять спільноти.
3. Специфіка ритуалів у сучасному суспільстві. Свята.
4. Ритуали в процесах легітимації влади.

Семінар 6. Тренінг академічного письма

Самостійна підготовка до заняття

Тренінг академічного письма спрямований на підготовку до написання тексту індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ). Це аудиторна робота, що поєднує

індивідуальну письмову роботу та обговорення в парах. Тренінг має на меті сформувати навички написання наукового тексту як структурованого, послідовного, який повно відображає ідеї авторки або автора. Особлива увага приділяється тому, як в тексті відобразити й реалізувати зв'язок теоретичних положень та емпіричних свідчень.

Науковий текст, незважаючи на розмаїття персональних авторських форм, характеризується обов'язковими рисами. Його відрізняє використання наукового словника, чітке і зрозуміле формулювання положень, аргументація положень за допомогою теоретичних побудов, емпіричних свідчень, прикладів та звернення до повсякденного досвіду тощо. Послідовність положень має логічно відображати логіку дослідження. Використання понять має відповідати їх змісту в рамках певних теорій чи концепцій, що підтверджується посиланнями на джерела. Загалом, науковий текст виконує завдання передавання інформації, відображає певну проблему, орієнтує на нове знання, доведення певного положення чи точки зору.

Структура наукового тексту обов'язково включає вступну частину, основну частину з описом дослідження та його результатів та висновки. Тренінг академічного письма зорієнтований на відпрацювання побудови основної частини тексту, а саме зв'язку теорії та емпірії, понять та явищ, власних думок та змісту понять, запозичених в попередників.

Представлені нижче завдання виконують в аудиторії.

1. Наведіть приклад одного з таких явищ: багатозначність символу; символ позначає границі групи; символ виражає значущі цінності групи.
2. Обговоріть свій приклад та його формулювання з колегою по роботі в парі.
3. Самостійно сформулюйте свою тезу письмово. Вона має бути чіткою та зрозумілою. Обміняйтеся з колегою, перечитайте, обговоріть виправлення, якщо такі необхідні.
4. Знайдіть аргументи, які підтверджують вашу тезу. Вони відповідають на питання, чому ваша теза є вірною. Обговоріть з колегою свої аргументи.
5. Самостійно сформулюйте свої аргументи письмово. Обміняйтеся з колегою, прочитайте, обговоріть та внесіть зміни, якщо треба.
6. Продовжіть роботу над аргументами та знайдіть їм підтвердження. Звертаємо увагу на характер аргументів: логічні використовують правила логічного висновку; теоретичні підключають зміст понять та концепцій, їх положень та містять посилання на авторів; емпіричні використовують емпіричні дані, отримані за допомогою певних методів. Обговоріть в парах.
7. Письмово сформулюйте підтвердження своїх аргументів у вигляді теоретичної викладки, цитування та посилання, використання даних. Підтвердження можуть починатися словами «це так, тому що...», або «це твердження спирається на...».
8. Подумайте, чому ця інформація (ваше положення та його аргументи) є важливою для науки та практики? Для кого ці дані є корисними? Ким ці дані можуть бути затребувані? Тобто шукаємо формулювання актуальності вашої інформації. Звертаємо увагу на елементи новизни вашої інформації, що зроблять її корисною для науки. Або розмірковуємо, чи допомагає вона вирішити проблеми повсякденної людини, суспільної практики й знаходимо таким чином практичну актуальність вашої інформації.
9. Письмово самостійно сформулюйте актуальність вашого матеріалу. Обмінюємося текстами, обговорюємо, вносимо зміни, якщо потрібно.
10. Обговоріть в парі, в чому результат дослідження, які воно дозволяє зробити висновки.
11. Письмово самостійно формулюємо висновки, обмінюємося з колегою, обговорюємо, вносимо зміни, якщо потрібно.
12. Виконання завдань тренінгу дозволяє на практиці увійти в процес написання наукового тексту, відчутти безпосередньо, що таке дослідницьке питання, гіпотеза або центральна теза роботи. Він дає досвід рефлексії, логічного висловлювання, аргументованості в письмовому тексті. А також – досвід об'єктивності та універсальності за допомогою обговорень з колегою власно створеного тексту, його зрозумілості й адекватності.
13. За бажанням тексти можуть бути прочитані та прокоментовані викладачкою після заняття.

Семінар 7. Дискусія та доповіді з Лекції 3. Ритуал у відтворенні нерівностей та влади

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 3. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та випишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції, та випишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх та скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Чи можна назвати ритуал непрактичною дією? В чому її сенс?
2. Чи має поняття ритуалу належати до соціологічного словника? Чому?
3. Свята в сучасному суспільстві: атавізм чи атрибут?
4. Чи є можливою реалізація влади в суспільстві без використання ритуалів?

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його.

Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи текста, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Література для підготовки доповідей

1. Актуальні культурні практики населення України // Соціокультурні ідентичності та практики / під ред. А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2002. – С. 259–289.
2. Мати: ідеали та практики материнства // Кісь О. Жінка у традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст.). Львів : Інститут народознавства НАН України, 2012. С. 181-199.
3. Маєрчик М Символіка втрати і здобуття тілесних функцій в обрядах переходу. *Ритуал і тіло*. Київ : Критика, 2011. С.73–126.
4. Церемонії вшанування пам'яті // Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / пер. з англ. Київ : Ніка-Центр, 2004. С.70-113.

Лекція 4. Міф у відтворенні нерівностей та влади

1. Міф в культурі. Характеристики міфологічного мислення.
2. Міф та суспільство. Три аспекти зацікавленості соціології міфом.
3. Міф та цінності.
4. Міфологічне мислення та явище натуралізації.

Семінар 8. Презентація творчих завдань

Самостійна підготовка до заняття

Творче завдання спрямоване на формування навичок використання понять та положень певної теми для аналізу соціокультурних процесів та явищ. Творче завдання готується поза аудиторією та презентується усно на семінарському занятті.

Варіанти завдань

Виконайте одне з наступних завдань:

а) Оберіть герб будь-якої держави світу (окрім України). Які символи він містить? Що вони символізують? Які значення цінності та норми ці символи культивують; які номінації він транслює на спільноту громадян цієї країни?

б) Оберіть одне з державних неофіційних (тобто таких, що не передбачають вихідного дня) свят України та дайте відповідь на такі питання: коли воно встановлене та чому воно святкується саме в цей день; в пам'ять про які події встановлено; які цінності та символи покликано культивувати; яку групу (або категорії людей) це свято легітимує?

в) Передивіться телевізійні програми про тваринний і рослинний світ; знайдіть в них приклади анімації природи (наділення її людськими рисами); покажіть, як це сприяє натуралізації як культурному механізму влади.

г) Згадайте повідомлення, яке лунає в вагоні метрополітену в Харкові щодо бажаної поведінки пасажирів стосовно одне одного.

Які номінації використовуються в цьому повідомленні? Охарактеризуйте згадані та к и м чином категорії людей. Проінтерпретуйте це в перспективі своїх знань щодо соціокультурного змісту номінації як культурного механізму влади. Знайдіть інформацію щодо повідомлень такого чину в інших містах України чи світу. Порівняйте їх з харківськими, одне з одним. Що це порівняння може дати для розуміння сучасного українського суспільства? В яких ще повсякденних ситуаціях ми стикаємося з номінуванням себе та інших?

д) Знайдіть візуальні повідомлення (фото, меми, малюнки тощо), які, на вашу думку, ображають (дискримінують) будь-яку категорію населення. Застосуйте для її аналізу схему Р. Барта щодо структури міфологічного знаку. Як цей аналіз допомагає зрозуміти технологію виробництва таких повідомлень? Як такі повідомлення можна проінтерпретувати в перспективі концепції культурних механізмів влади?

Додаткове завдання для самостійної підготовки

«Офіційні номінації та соціальна структура суспільства»

Знайдіть тексти промови публічної особи (наприклад, політичного лідера, посадовця, відомої чи видатної фігури спорту чи мистецтва). Чи є в них номінації конкретних груп та категорій суспільства? Зробіть перелік таких номінацій. Порівняйте його з переліком соціальних груп та спільнот, досліджуваних в соціології, тобто з академічною картиною соціальної структури. В чому різниця? Як цю різницю можна пояснити? Чи можливо визначити ієрархію номінацій в досліджуваних текстах? Які характеристики дискурсу промов треба використовувати для кількісного аналізу? Використайте свої знання з інших курсів та здійсніть такий аналіз. Представте результати за допомогою візуалізацій (таблиць, графіків тощо) та пояснень до них.

Семинар 9. Дискусія та доповіді з Лекції 4. Міф у відтворенні нерівностей та влади.

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 4. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та випішіть головні поняття, що вводяться в цій лекції, та випішіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх та скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Міфологічне та наукове мислення взаємовиключні: чи це вірно та чому?
2. Суспільство або спільнота не можуть існувати без міфу: чи погоджуєтесь ви з таким твердженням?
3. Які можливості для аналізу цінностей дає виявлення їх зв'язку з міфом?
4. Чи є натуралізація зловживанням?

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його.

Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи текста, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Література для підготовки доповідей

1. Гендерована біологія // Гендер для медій: підручник / за ред. М. Маєрчик (гол. ред.), О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ : Критика, 2013. С. 61-78.
2. Статус-кво та нормальність // Кулік В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ : Критика, 2010. – С. 271–288.

Розділ 2. Полікультурне суспільство

Тема 3. Полікультурне суспільство: неоднорідність та розрізнення

Лекція 5. Концепції культурної неоднорідності та їх критика

1. Культурна неоднорідність та поняття полікультурності.
2. Концепти осягнення культурної неоднорідності.
3. Критика концептів культурної неоднорідності та її критерії.

Семинар 10. Презентація теми ІНДЗ

Що таке ІНДЗ з соціології культури?

ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідне завдання) – це наукова творча робота, підсумок самостійного дослідження у рамках теми «Складові культури у процесах відтворення нерівностей та влади», в якій розглянутий конкретний приклад функціонування складових елементів культури у процесах відтворення соціальних ієрархій та влади в суспільстві.

Очікується, що ви виберете якийсь один певний символ, ритуал чи міф, сформулюєте гіпотезу (тезу, твердження) про те, який саме культурний механізм влади за його допомогою відтворюється (приклади ми розглядали в темі 1, а також в кожній з лекцій теми 2) та аргументуєте доведення вашої гіпотези. Аргументація може бути як логічною, теоретичною, так і емпіричною (ці різновиди були розглянуті під час тренінгу академічного письма), тобто отриманою за допомогою вашого емпіричного дослідження з використанням методів спостереження, аналізу документів, наприклад, фотографій або текстів мас-медіа тощо.

Як обрати тему ІНДЗ?

Починати пошук вашої головної тези можна по-різному, наприклад – з вибору сфери нерівності, яка вас цікавить. Пам'ятаємо, що будь які розрізнення (вік, стать, інтелект, здоров'я, сила, національність, раса, етнічність, класова приналежність, місце проживання тощо) є приводом для нерівності.

Як презентувати обрану тему ІНДЗ на семінарському занятті?

Обрану вами тему ІНДЗ ви маєте представити на семінарському занятті, яке спеціально буде призначено цьому питанню.

Розкажіть про свою ідею, як вона у вас виникла, яку літературу ви використовуєте, що ви дізналися про вашу тему з цієї літератури. Розкажіть, якою буде ваша теза, які емпіричні матеріали ви плануєте використовувати в роботі, продемонструйте приклади. Питання колег та їх думки, що будуть запропоновані в обговоренні, допоможуть вам у вдосконаленні вашого замислу та його реалізації в тексті роботи.

З чого складається текст ІНДЗ?

Текст роботи має включати короткий вступ з описом актуальності та мети роботи, основну частину, висновки з результатами роботи та список використаних джерел, на які ви посилаєтесь в тексті.

Обсяг ІНДЗ – до 3000 слів (10 сторінок, роботи (у вигляді документу MS WORD, файл *.doc) необхідно надіслати на адресу викладачки не пізніше вказаної дати. На початку роботи обов'язково має бути вказаним ім'я та прізвище авторки/автора, електронна адреса, тема. Протягом двох днів після надсилання тексту ви отримаєте підтвердження, а коментарі та оцінку за роботу – не раніше ніж через два тижні після відправки. Після перевірки ви отримаєте електронною поштою **текст своєї роботи з коментарями та оцінкою** відповідно до таких критеріїв (вказана максимальна оцінка по кожному критерію).

Критерії оцінювання ІНДЗ:

Відповідність завданню – 3 бали, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність, логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали. Максимальна оцінка ІНДЗ – 12 балів.

Семинар 11. Дискусія та доповіді з Лекції 5. Концепції культурної неоднорідності та їх критика.

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 5. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та выпишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції та обов'язковій літературі, та выпишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх та скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Множинність соціальних позицій, культурна неоднорідність, полікультурність: в чому різниця між явищами, які позначаються цими поняттями?
2. Полікультурність та мультикультуралізм: чи це одне й те ж саме?
3. Чи можливо ідеї Перотті про полікультурність Європи перенести на сучасну Україну? Які з концептів досягнення культурної неоднорідності є найвідомішими й чому?

Література для підготовки до дискусії:

1. Сорока Ю. Соціокультурна інтерпретація полікультурного суспільства. *Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 224-242.
2. Субкультури як соціологічний конструкт // Субкультурна варіативність українського соціуму / за ред. Н. Костенко, А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2010. С. 11-26.
3. Полікультурність у всіх її проявах // Перотті А. Виступ на захист полікультурності / А. Перотті ; пер. з французької. Львів : Кальварія, 2001. С. 31-48.

Література для підготовки доповідей:

1. Відповідь // Жити разом: поєднання різноманіття і свободи в Європі ХХІ століття. Переклад з англійської. Львів: Літопис, 2011. – С. 45–78.
2. Живучи посередині // Рубл Б. Капітал розмаїтості. Транснаціональні мігранти в Монреалі, Вашингтоні та Києві / Б. Рубл; пер. з англ. Т. Цимбал. Київ : Критика, 2007. С. 59-90.
3. Поточні концептуалізації культурних порядків // *Субкультурна варіативність українського соціуму* / За ред. Н. Костенко, А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2010. С. 27–34.
4. Сорока Ю. Полікультурне суспільство: взаємозв'язок процесів його дослідження та формування // *Агора. Наука без кордонів*. Випуск 11. Київ : Стило, 2012. С. 183–190.
5. Цей прекрасний новий світ // *Xinni у Львові*. Альманах. Випуск 2. Львів : Тріада плюс, 2012. С. 39–94.

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його.

Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи текста, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Лекція 6. Дискурс чужого й ворога та його соціальний зміст

1. Інший в перспективі полікультурного суспільства.
2. Соціокультурна номенклатура Іншого.
3. Культурні механізми розрізнення груп та категорій: чужий та ворог в перспективі реалізації влади в суспільстві.

Семінар 12. Обговорення першоджерела з теми 3

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте статтю К. Гірца «Користь розмаїття»

- Знайдіть та процитуйте (письмово) речення, в яких виражено головне положення авторської позиції.
- Декількома реченнями (3 – 4) сформулюйте ваше розуміння аргументів, за допомогою яких автор доводить своє головне положення.
- Знайдіть питання, на які текст не відповідає повно чи задовільно (маються на увазі питання про інтерпретацію, а не про факти).
- Подумайте, підтверджує чи спростовує ваш досвід та здоровий глузд авторські докази. Чи є

вони логічними? В яких сферах або за яких умов докази автора будуть виглядати спрощеними, занадто узагальненими чи неможливими? Напишіть про це декількома реченнями.

- Як авторські аргументи пов'язані (підтримують, суперечать чи спростовують) положення чи аргументи з інших текстів, які
- ви знаєте з даного курсу чи інших курсів? По можливості наведіть цитати з інших текстів, які суперечать, підтверджують, прояснюють, удосконалюють чи взаємодіють з текстом, який ви аналізуєте.
- Декількома реченнями викладіть свою думку про те, як авторські аргументи можуть бути залучені в ваше розуміння світу.

Підготовлений таким чином письмовий текст допоможе вам під час усного виступу на семінарі.

Семінар 13. Дискусія та доповіді з Лекції 6. Дискурс чужого й ворога та його соціальний зміст.

Самостійна підготовка до заняття.

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 6. Знайдіть те, як ці матеріали розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та випишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції, та випишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх та скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Які фігури Іншого складають актуальну соціокультурну номенклатуру Іншого для сучасного суспільства? Які дані треба застосовувати, щоб аргументувати цей перелік?
2. Які категорії чи групи в сучасному українському суспільстві сприймаються як чужі? Які – як вороги? Яким стосункам влади таке сприйняття відповідає?

Література для підготовки доповідей

1. За яким правом ви чужинець? // Кристева Ю. Самі собі чужі / пер. з фр. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. С. 123–135.
2. Сорока Ю. Інший як об'єкт соціального сприйняття: соціокультурна номенклатура Іншого. *Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 170–223.
3. Сорока Ю. Г. Ворог як категорія соціального сприйняття. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2011. Вип. 5. С. 199–208.
4. Сорока Ю. Г. Актуалізація проблематики Іншого в сучасному українському суспільстві. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: збірник наукових праць*. Випуск 16. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. С. 429–432.
5. Сорока Ю. Г. Студентські уявлення щодо відчуття ворожості в сучасній // Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / за ред. В.Л. Арбеніної, Л.Г. Сокурянської. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. С. 375–386.

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його.

Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи тексту, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.

Лекція 7. Культурна неоднорідність як ознака соціокультурного простору

1. Культурне розмаїття як ресурс розвитку.
2. Культурна політика національної держави та проблеми толерантності.
3. Культурна неоднорідність та матриця домінування.

Семінар 14. Презентація ІНДЗ.

Що таке ІНДЗ з соціології культури?

ІНДЗ (індивідуальне навчально-дослідне завдання) – це наукова творча робота, підсумок самостійного дослідження у рамках теми «Складові культури у процесах відтворення нерівностей та влади», в якій розглянутий конкретний приклад функціонування складових елементів культури у процесах відтворення соціальних ієрархій та влади в суспільстві.

Очікується, що ви виберете якийсь один певний символ, ритуал чи міф, сформулюєте гіпотезу (тезу, твердження) про те, який саме культурний механізм влади за його допомогою відтворюється (приклади ми розглядали в темі 1, а також в кожній з лекцій теми 2) та аргументуєте доведення вашої гіпотези. Аргументація може бути як логічною, теоретичною, так і емпіричною (ці різновиди були розглянуті під час тренінгу академічного письма), тобто отриманою за допомогою вашого емпіричного дослідження з використанням методів спостереження, аналізу документів, наприклад, фотографій або текстів мас-медіа тощо.

Як обрати тему ІНДЗ?

Починати пошук вашої головної тези можна по-різному, наприклад – з вибору сфери нерівності, яка вас цікавить. Пам'ятаємо, що будь які розрізнення (вік, стать, інтелект, здоров'я, сила, національність, раса, етнічність, класова приналежність, місце проживання тощо) є приводом для нерівності.

Як презентувати обрану тему ІНДЗ на семінарському занятті?

Обрану вами тему ІНДЗ ви маєте представити на семінарському занятті, яке спеціально буде призначено цьому питанню.

Розкажіть про свою ідею, як вона у вас виникла, яку літературу ви використовуєте, що ви дізналися про вашу тему з цієї літератури. Розкажіть, якою буде ваша теза, які емпіричні матеріали ви плануєте використовувати в роботі, продемонструйте приклади. Питання колег та їх думки, що будуть запропоновані в обговоренні, допоможуть вам у вдосконаленні вашого замислу та його реалізації в тексті роботи.

З чого складається текст ІНДЗ?

Текст роботи має включати короткий вступ з описом актуальності та мети роботи, основну частину, висновки з результатами роботи та список використаних джерел, на які ви посилаєтесь в тексті.

Обсяг ІНДЗ – до 3000 слів (10 сторінок, Times New Roman 12 пт, 1.5 інт.) Текст роботи (у вигляді документу MS WORD, файл *.doc) необхідно надіслати на адресу викладачки не пізніше вказаної дати. На початку роботи обов'язково має бути вказаним ім'я та прізвище авторки/автора, електронна адреса, тема. Протягом двох днів після надсилання тексту ви отримаєте підтвердження, а коментарі та оцінку за роботу – не раніше ніж через два тижні після відправки.

Після перевірки ви отримаєте електронною поштою **текст своєї роботи з коментарями та оцінкою** відповідно до таких критеріїв (вказана максимальна оцінка по кожному критерію).

Критерії оцінювання ІНДЗ:

Відповідність завданню – 3 бали, адекватне використання концептів та положень курсу – 3 бали, грамотність, логічність, структурованість викладу – 3 бали, самостійність та оригінальність – 3 бали. Максимальна оцінка ІНДЗ – 12 балів.

Семинар 15. Презентація творчих завдань з Тем 3.

Самостійна підготовка до заняття

Оберіть один з варіантів творчого завдання. Підготуйте короткий текст за результатами завдання та презентуйте його на занятті.

а) Знайдіть в YouTube мультиплікаційний серіал «Родина Тофу» (рос. – «Семейка Тофу», eng. – «The Tofus»). Проаналізуйте, які соціокультурні відмінності характеризують родину Тофу.

Проінтерпретуйте конкретний обраний сюжет за допомогою понять, які пояснюють культурну неоднорідність.

Яке з понять найбільш адекватно цьому сюжетові? Яке з понять найбільш адекватно виражає стратегію авторів серіалу? Яке з понять найбільш адекватно виражає реакцію публіки цього серіалу? Зробіть записи з відповідями на попередні питання – це допоможе вам виступити на семінарі.

б) Згадайте будь-який комедійний телевізійний серіал. Які з груп (або категорій людей) репрезентуються в серіалі як такі, що достойні сміху (смішні, кумедні, дивні, незвичайні). Як розміщені ці групи на щаблях ієрархії? Опишіть цю ієрархію, згадавши інші представлені в серіалі групи. Які критерії соціального поділу легітимуються через цю ієрархію? В яких ознаках персонажів (поведінка, зовнішність, походження тощо) ці критерії ієрархії виражаються? Яким соціальним інтересам (або соціальним інтересам яких груп, категорій) цей поділ відповідає? Зробіть записи з відповідями на попередні питання – це допоможе вам виступити на семінарі.

в) Знайдіть в YouTube мультиплікаційний серіал «Життя з Луї» (eng. – «Life with Louie»).

Проаналізуйте, які людські якості (поведінка, зовнішність тощо) представлені в серіалі. Які з цих якостей представлені як такі, що достойні сміху, а які сприймаються серйозно?

Які з цих якостей розташовані ближче до культурного зразка зображеного суспільства, які – більш віддалені? Запропонуйте соціальну ієрархію персонажів – носіїв цих якостей, як вона представлена в серіалі. Чи співпадає ця ієрархія з соціальною ієрархією персонажів?

г) Передивіться мультфільм «Зоотрополіс» (2016). Проінтерпретуйте його сюжет в перспективі тематики полікультурного суспільства. Яким з понять, за допомогою яких інтерпретується полікультурне суспільство (субкультура, ціннісне поле, полістилістична культура та інші), найбільшою мірою відповідає передане твором відчуття? Проінтерпретуйте фабулу, використовуючи концепцію матриці домінування. Що це додає для розуміння твору та позиції влади, з якої дивляться на світ автори?

д) Передивіться вступну заставку (повторюваний початок кожної серії) до серіалу «Восьме чуття» («Sense 8») (2015- 18). Проінтерпретуйте його в перспективі тематики полікультурного суспільства. Яким з понять, за допомогою яких інтерпретується полікультурне суспільство (субкультура, ціннісне поле, полістилістична культура та інші), найбільшою мірою відповідає передане твором відчуття? Яку позицію влади це відео репрезентує? Порівняйте його з іншими відомими вам репрезентаціями полікультурного суспільства.

е) Згадайте приклад образу «чужого» з відомих вам творів сучасної популярної культури (фільми, комп'ютерні ігри, аніме тощо). Проінтерпретуйте його в перспективі дискурсу чужого та ворога (тема 6). Яку позицію влади ці образи репрезентують? Які наслідки для суспільства, зокрема соціальних норм повсякденної взаємодії людей, структури влади, стосунків соціальних груп має поширення цього образу?

Семинар 16. Дискусія та доповіді з Лекції 7. Культурна неоднорідність як ознака соціокультурного простору.

Самостійна підготовка до заняття

Прочитайте тексти з обов'язкової літератури за Лекцією 7. Знайдіть те, як ці матеріали

розширюють кожне з питань лекції, порівнюючи їх з конспектом лекції. Знайдіть та выпишіть головні поняття, що вводяться в цій лекції та обов'язковій літературі, та выпишіть їх визначення. Доберіть самостійно приклади до кожного з цих понять, запишіть їх та скористайтеся записами під час виступу на дискусії.

Питання дискусії

1. Чи є ситуація з індіанцем, про яку пише К. Гірц, актуальною для українського суспільства? Які приклади моральної асиметрії в сучасному українському суспільстві ви зустрічали?
2. Чи можливий політичний режим, що не потребує монокультурного ідеалу як своєї основи?
3. Чи дозволяє поняття матриці домінування змінити погляд на нерівність та стосунки влади в суспільстві? Які саме зміни воно дозволяє?

Література для підготовки доповідей

1. Бурлачук В. Влада та суверенітет у соціологічних теоріях глобалізації // Глобалізація в соціологічному вимірі / за ред. В. Степаненка, В. Бурлачука. Київ : ІС НАНУ, 2011. С. 111–148.
1. Пам'яті про імперію (використання, запозичення, переклад) // Крепон М. Європейські іншості / пер. з фр. Київ : Український центр духов. культури, 2011. С. 49–67.
2. Медіа і глобальна культура // Медіа. Демократія. Культура / За ред. Н. Костенко, А. Ручки. Київ : ІС НАНУ, 2008. С. 133–152.
3. Рух смислів у глобальному інтернет-середовищі // Смилова морфологія соціуму / За ред. Н. Костенко. Київ : ІС НАНУ, 2012. С. 373–391.

Готуючи доповідь для виступу на семінарі, оберіть зі списку додаткової літератури джерело й прочитайте його. Завдання доповіді – показати, як джерело відповідає на питання, розглянуті в лекції. Тобто треба знайти, які саме з питань лекції представлені в джерелі. Для цього корисним буде протягом читання скласти власний короткий конспект джерела. В текст доповіді має потрапити лише перелік питань джерела та інша коротка інформація про контекст його написання. Основний об'єм доповіді має містити аналіз того, як саме в джерелі розглянуті те або інше питання лекції. Розкажіть, чим відрізняється підхід авторів до цього питання, та як можна пояснити цю різницю. Нагадую, доповідь проголошується усно, не читаючи тексту, триває не більше 10 хвилин та завершується обговоренням.